

גליון
באר
הכרשה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

כי תצא

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת כי תצא

- א אשר קרך - אין דבר הנעשה מאליו במקרי עולם.
- ג נשאת ונתת באמונה - השתדלות בעסק הפרנסה מתוך אמונה.
- ד אני לדודי ודודי לי - ימי רחמים ורצון.
- ו קראוהו בהיותו קרוב - קבלת התשובה והתפילות בימים אלו.
- ח כי תצא למלחמת היצר - דרכי המלחמה על הצר הצורר.
- יא שפרו מעשיכם - קבלות טובות לקראת יום הדין.
- יג והיה מחנך קדוש - השראת השכינה תלויה במידת שמירת הקדושה.
- יד וירא בצר להם - שלא לצער את הבריות.

פרשת כי תצא

הקב"ה פעל כל זאת בהשגחה פרטית ומדוקדקת על כל בריה ובריה^א.

ובנגד 'קליפה' זו ציוותה התורה (פסוק יט) 'תמחה את זכר עמלק', לעקור מהשורש מחשבת פיגול זו, וכמו שפירש הרה"ק ה'תפארת שמואל' זי"ע (זכור ו) 'תמחה את זכר עמלק מתחת השמים' - תמחה את זכרו של עמלק וממשיכי דרכו, האומרים שכל הנעשה

אשר קרך - אין דבר הנעשה מאליו במקרי עולם בפרשתן (כה יז-יח), 'זכור את אשר עשה לך עמלק... אשר קרך בדרך', ידוע מפי ספרים וסופרים כי זוהי קליפתו של עמלק, כמרומו בשמו 'עמלק' בנימטריא 'ספק' (240) - לקרר את האמבטיה הרותחת ולצנן את אמונתם בה' על ידי ה'ספיקות' למיניהם. ועל כולנה אשר קרך - בהטילו ספיקות באמונתם ב'השגחה פרטית', שח"ו יאמרו כי אך מקרה קרה ולא

א. שמעו נא רבותי למעשה מופלא אשר התרחש זה עתה ממש ביום שני פר' ראה כ' מנחם אנב באברך חשוב שהוצרך לנסוע מעיה"ק ירושלים לאשדוד ועמד בתחנת האוטובוסים בקריית בעלזא כשהוא ממתין לקו 450 המוליך נוסעים מירושלים לאשדוד, אלא שכל באוטובוסים שעברו בזה אחר זה לא עמדו בכדי להעלות נוסעים, עקב ההוראות בימים אלו שלא להעלות יותר משלושים איש לאוטובוס (בכדי למנוע התפשטות המגפה), מאחר שמייהר מאוד עלה על מונית (טעקסי) שתקחנו ל'תחנה מרכזית', שם רצה ליסע עם קו 438 לאשדוד, אך באמצע הדרך התברר לו להוותו כי מרוב החפזון טעה ועלה על האוטובוס הנוסע ל'ראשון לציון' שמספרו 433 (וסיבת הטעות היתה מחמת שמקום יציאת האוטובוס לראשל"צ הוא ברציף הסמוך למקומו של האוטובוס לאשדוד, וגם המספרים הקבועים בחזית האוטובוס דומים זה לזה), תיכף ומיד החל לברר כיצד יגיע מ'ראשון לציון' לאשדוד - שהרי הוא נחפז וממהר לביתו, ונדע לו כי עליו לרדת בתחנה מסוימת שם עובר אוטובוס לאשדוד, ולא עוד, אלא ש'זה נכנס וזה יוצא', באותו רגע שיעצור האוטובוס המוביל לראשל"צ מגיע האוטובוס השני לכיוון אשדוד. אלא שאי אפשר לצמצם... והאוטובוס לאשדוד חלף על פניו ממש.. אפס קצהו תראה, ונשאר 'תקוע' שם...

מרום טלטולי הדרך הרגיש חולשה ונכנס לחנות לקנות בקבוק שתייה להשיב נפשו, והנה ניגש אליו יהודי גלוי ראש, שכל חזותו מוכיחה עליו כאלף עדים שהוא רחוק רחוק מכל קשר לחיי תורה ומצוות, ושאלו 'מתי האזכרה' (-יארציט), נענה לו לאיזה 'אזכרה' כוונתך, החזיר לו ל'אזכרה' בבעלזא, שאלו האברך האם כוונתך לאזכרה של הרבי מבעלזא, ה"ה הרה"ק מהר"א זי"ע, אורו פניו של האיש ואמר אכן לזה כוונתי, והשיב לו האברך היום בלילה. האברך שהבין שמסתתר כאן 'סיפור'... כי מה לו ולהרה"ק מבעלזא זי"ע, ושאלו לפשר הדבר. פתח הלה וסיפר, כי גם אביו היה 'מנותק' לגמרי מכל זיקה לאידישקייט, אך מנהג אחד היה לו ששמר עליו בכל כוחו, לעלות בכל שנה ל'אזכרה' של הרבי מבעלזא על ציונו הק', והנה לפני כמה חדשים נפטר האב לבית עולמו, ולא השאיר לו שום ירושה.. אך בטרם מותו, כשהוא מוטל על מיטתו בחולשה גדולה, פקח לפתע את עיניו ו'הותיר' לו ירושה אחת כשהוא מצווה עליו להמשיך במסורת אבות ולהקפיד לנסוע בכל שנה לאזכרה בבעלזא... וזכרתי שבתקופה זו חל יום השנה, אך לא ידעתי באיזה יום, וכבר שבועיים ימים שאני מחפש 'חרדי' לשאול אותו עד שמצאתי אותך...

ועתה בא וראה נפלאות ההשגחה הפרטית, כמה טלטולים עבר אותו אברך בדרכו, האוטובוסים לא עוצרים... טעה בדרכו ועלה על אוטובוס 'לא נכון'... (ואף שילם למונית ללא תועלת...), הפסיד ב'שנייה' אחת את האוטובוס לאשדוד.. ונראה שמכל עבר תוקעים לו מקלות ב'גלגלים' תרתי משמע... אך קוב"ה אומר אני עשיתי כל זאת בכדי שאותו אחד מראשל"צ ימצא אותך וישאלך מתי האזכרה...

באמת אמרו כי חיזוק גדול למדנו מכאן לכל אחד ואחד, ובפרט בעמדנו בשערי הימים הנוראים הבעל"ט, כשהיצר הרע מחדיר בלבבנו מחשבות ייאוש, אתה כבד אבוד... אין לך סיכוי להשתנות.. ואין טעם אפילו לנסות.. והנה עינינו הרואות כמה 'סיבובים' הפליא לעשות א-ל נורא עלילה והכל עבור מי, עבור 'שה אובד' שאין לו בעולמו כלום, ולא להחזירו בתשובה שלימה אלא למען יוכל להגיע לציונו של הרה"ק מבעלזא זי"ע, ולבל ידח ממנו ידח, מעתה קל וחומר בן בנו של קל וחומר עד כמה אבינו שבשמים פותח פתח ומשתדל להשיב אותנו אליו, ואפילו אם הרחקנו ביותר עדיין ממציא לנו מזור ותרופה שנוכל להתעורר באמת, ועלה נעלה בעזרתו ית'.

באר הפרשה - פרשת כי תצא

קצובין לו מר"ה ואין אדם מרוויח או מפסיד, מצליח או 'לא יוצלח', אם לא נקבע כן משמים", אף לא יזו קש או תבן אם לא ציווה להם המלך 'לך הנה או הנה'...

ואכן, 'כלי הנשק' למחות את עמלק אינו אלא בחיזוק האמונה הטהורה, וכדכתיב ב'מלחמת עמלק'

בהאי עלמא נעשה מאליו מתחת השמים, ואין השגחה עליונה על כל פרט ופרט. אין לנו אלא להשריש בקרבנו שכל אשר יארע בעולם, בין לטב בין למוטב, הכל נעשה בדבר הקב"ה, היושב בשמים ממעל ומנהיג את עולמו בכל צעד ושעל, ובכל ענין וענין הנעשה בזה העולם, כי אין אדם נוגע במוכן לחברו אם לא הוכרו כן מפורש ממעל, גם כל מזונותיו של אדם

ב. כעין זה איתא מהרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע, על הפסוק (איכה ג טו) 'תרדוף באף ותשמידם מתחת שמי ה', שיש לרדוף ולהשמיד את המחשבה שכל הנעשה בזה העולם הוא רק 'מתחת שמי ה', ואינו מבין שהכל מהאלוקים אשר בשמים ממעל, על פי סיבה וטעם העליון.

וגם אם 'עמלק' מערים ספיקות על גבי ספיקות, עד אשר אי אפשר להבין בשום אופן את הנהגת הבורא ית"ש, ונראה כ'בירה דולקת' ממש בלא השגחה ח"ו, גם אז יתחזק באמונה ברורה שהקב"ה הוא בעל הבירה, והכל נעשה על ידו בחכמה ובתבונה, ואף שאין אנו יכולים להבין מחמת קוצר דעתנו ושכלנו.

והנה, אמרה תורה בפרשת שופטים (יז יא) 'לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל', וברש"י, 'אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין' שמעתי מחכם אחד להקשות, מדוע נקט ימין ושמאל, ולא נקט 'הפכיים' אחרים כגון אפילו הוא אומר לך 'על לילה שהוא יום' וכיו"ב, אלא ביאורו, הבה נתבונן, הרי כששנים יושבים זה למול זה נמצא שמאל האחד כנגד ימינו של השני וימין האחד כנגד שמאלו של השני... עתה, יושב לו התלמיד למול רבו, ורבו מראה על ימינו שזה 'ימין', לעומתו נענה התלמיד, רבינו, לא כן, אלא זה שמאל, מהי האמת, על התלמיד להבין שרבו יושב ב'מקום אחר' והוא רואה את הדברים בעין שונה, בראיה אמיתית - לפי מקומו ועליו להיכנע ולקבל דעת רבו, וכאשר יתבטל אליו יהיה אף הוא 'במקומו' של הרב, וממילא יראה את 'הימין' שהיא 'שמאל'.

ומכלל הדברים למדנו, לענין אמונת האדם, אף אם נראה לו דברים הפוכים בהנהגת ה' עמו, הרי הקב"ה ש'משמים הביט ה', ראה את כל בני האדם, ממכון שבתו השגיח אל כל יושבי הארץ' (תהלים לג יא-יב), וממרום מושבו הוא יודע כיצד והיאך יש להתנהג עמנו, ואין כאן שמאל אלא ימין...

והנה כתב 'בעל הטורים' (פר' ניצבים ד"ה את לבך), וז"ל, 'לולא האמנתי לראות בטוב ה' (תהלים כז יג), לולא אותיות אלול, שמאלול ואילך חרדתי נגד ה'. יש שביארו מדוע נרמז בתיבת לולא שנכתבה בהיפוך מאלול, כי זהו תכליתנו - לולא האמנתי - להאמין בה' אף כשנראה שהכל מתנהל עמו בהיפוך ובהסתרה...

ג. ומה רב שכרו של זה המאמין בהקב"ה שהוא 'סיבת כל הסיבות', וכמו שאמר הרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע על הפסוק (תהלים קיח כג) 'מאת ה' היתה זאת היא נפלאת בעינינו', כי העולם הזה נקרא בשם 'זאת', ומי שאומר בכל מה שיארע לו - מאת ה' היתה מה שאירע בהאי עלמא הנקרא זאת, היא נפלאת בעינינו - זוכה לראות פלאות בעיניו (בית אהרן לר"ח ניסן ד"ה מאת).

ד. רמז נאה רמז לה הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע כי לאחר שנתגלה יוסף לאחיו שלח לאביו 'עגלות', וברש"י - סימן מסר להם במה היה עוסק כשפירש ממנו, בפרשת עגלה ערופה, זהו שאמר וירא את העגלות אשר שלח יוסף ולא אמר אשר שלח פרעה (רש"י מה כז). ופי' הרה"ק, כי רמז לו שבעגלה ערופה נאמר (בפרשת שופטים כא א) 'לא נודע מי הכהו', כיו"ב אמר לו יוסף ליעקב אפילו אם יהיה נראה לך שהאחים מכרו אותי, אבל באמת לא נודע - לעולם לא תדע מי הכני ומכרני... כי הכל מיד ה' היה.

ה. בפרשתו (כה יג-יד), 'לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה, לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה גדולה וקטנה'. וברש"י, 'לא יהיה לך - אם עשית כן, לא יהיה לך כלום, כאן למדנו עיקר גדול ויסוד מוצק בהאי כללא, כי אי אפשר לאדם לקחת לעצמו מאומה יותר ממה שנקצב לו (ואדרבה, מסוכן הוא להפסיד אם יקח לעצמו שלא בצדק), שהרי כל מזונותיו של אדם קצובים לו אי אפשר שירבה לעצמו, וא"א שאחר יקח או ימעיט ממנו, אלא כל הנכתב בספרו בראש השנה יעלה ויבוא ויתקיים בידו...

וקטנה, אבן שלמה וצדק יהיה לך וגו', זכור את עשה לך עמלק' וגו', ופירש רש"י טעם סמיכות המקראות 'אם שקרת במדות ובמשקלות הוי דואג מגירוי האויב', ומקורו בדברי המדרש (תנחומא ח). והקשה הנצי"ב ב'העמק דבר', שלכאורה תימה רבתי מצינו כאן, כי כיצד ניתן לומר שעמלק בא על ישראל בעוון משקלות, והרי לא היה במדבר שום עניין מקח וממכר שנצרך לו משקלות מדויקים, ולא היה שייך לחטוא בזה. עוד הקשה הנצי"ב בהא דאיתא בגמ' (ב"ב פח): 'קשה עונשן של מדות יותר מעונשן של עריות', ומכך שלא אמרו קשה גזל נראה שאין הכוונה לשאר ענייני גזל וגניבה כי אם ל'מידות' דייקא, וצריך ביאור מה חומר העוון בזה יותר מגזילה ממש, ולא עוד אלא שהוא גדול מעריות.

ומקדים במה שידוע דברי חז"ל על ג' עבירות החמורות, ע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים, והנה אין הכוונה שהם 'חמורים' לעניין העונש, שהרי המחלל שבת נידון בסקילה ואילו בעריות נידון בסקילה, וכן השופך דמים נהרג בחנק שהם מיתות קלות יותר מ'סקילה'. אלא מבאר יסוד גדול, שאם נתבונן בסיבת הדבר המביאה את האדם לידי חטא נמצא שיש ג' סיבות עיקריות, א. העדר האמונה בה' ובתורתו, ו'ראש' לכל חטאים מענף זה - הוא ע"ז. ב. התגברות התאוה, ו'ראש' החטאים מחמת כן הוא עריות. ג. התגברות הבעס וכדומה בעניינים הנוגעים בבין אדם לחברו, ובזה

(שמות יז יא) 'והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל', ואמרו בגמרא (ר"ה כט). 'וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה, אלא לומר לך, כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברים ואם לאו היו נופלים'.

ועל כך נאמר 'לא תשבח', שבכל עת ובכל שעה מצווים אנו 'ללחום' בעמלק על ידי ש'נסתכל כלפי מעלה', ונאמין שכל הקורות אותנו הם בהשגחה מיוחדת בחשבון נפלא מאת אבינו רועינו. ואין מי שיש בידו לומר שכח הקב"ה ממנו' כי בכל עת עינו פקוחה על כל אשי מישראל להיטיבו ולהחזיקו.

ובך ביאר הנה"ק רבי חיים ויטאל זי"ע (עץ הדעת טוב) הטעם שנאמר בריש פרשתן כי תצא למלחמה, שנראה שאין היציאה אלא ל'מלחמה' ותו לא, וז"ל, או ירמוז באומרו כי תצא, אין זו הודעה של השי"ת רק אזהרה וציווי אל היוצא למלחמה, כי בצאתו יצטרך לשים בדעתו ובכוונתו כי לה' התשועה והוא הנותן לו כח לעשות חיל, ואם ככה אתה עושה כאשר תצא למלחמה שתחשוב כי אין בידך זולת היציאה לא המלחמה עצמה כנ"ל אז ונתנו בידך, וזה לסיבת כטחונך בו בנוכר. עכ"ל.

נשאת ונתת באמונה - השתדלות בעסק הפרנסה מתוך אמונה בפרשתן (כה יג-יז), 'לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה, לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה גדולה

ו. ואדרבה 'קרוב ה' לנשברי לב', וכמו שכתב ה'אור החיים' הק' בפרשתן, בפסוק (כא טו) 'כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה והיה הבן הבכור לשניאה', ומדוע לא כתוב 'אם' יהיה הבכור לשנואה, אלא אמר הכתוב בדרך ודאית - שבוודאי יהיה הבכור לשנואה ולא לאהובה, כי ה' יראה בנשברי לב לסומכם על דרך וירא ה' כי שנואה לאה (בראשית כט לא).

מכאן ילמד כל איש לדעת בשעה של"ע מצבו 'שפל' ואפל, לא ירע לבבו לחשוב עזבני ה' וה' שכחני, כי אדרבה, ישמח ויגל שהרי אז הקב"ה משגיח בו ומשמרו ביותר.

כע"ז כתב רלב"ג (שמואל א' סוף פ"ז) וז"ל. להודיע כי הש"י משגיח בשפלים, ולזה מפני שראה הש"י כי חנה היתה אהובה אצל אלקנה נתן לפנינה ילדים ולחנה אין ילדים, וכמו שנזכר בתורה בדומה לזה בענין רחל ולאה, עכ"ל. מכאן ילמד כל איש לדעת בשעה של"ע מצבו 'שפל' ואפל, לא ירע לבבו לחשוב עזבני ה' וה' שכחני, כי אדרבה, ישמח ויגל שהרי אז הקב"ה משגיח בו ומשמרו ביותר.

ודברי הרלב"ג יש בהם חזוק גדול לכל אחד ואחד, ולא דווקא למי שהוא 'שפל' ו'נשבר' כשיעור חזו"א.... כי לא הרי חנה ופנינה כהרי רחל ולאה, שאם כי אין לנו שמץ השגה בדבר אך מכל מקום מצינו בכתוב להדיא 'וירא ה' כי שנואה לאה', ובוודאי ניתן לומר עליה 'כי ה' יראה בנשברי לב לסומכם', אמנם לגבי פנינה לא נזכר כלל שהיתה שנואה אצל אלקנה בעלה, אלא רק שחנה היתה אהובה יותר, ואעפ"כ מבואר ברלב"ג שהשגיח הקב"ה על פנינה יותר ונתן לה ילדים, כי היתה פחות אהובה מחנה, ובגדר 'שפל' תחשב... וללמדנו שאפילו עגמת נפש כי האי גוונא צופנת בחובה ישועות גדולות.

באר הפרשה - פרשת כי תצא

ששאלו 'היש ה' בקרבנו אם אין' (שמות יז ז), והיינו שנסתפקו אם הקב"ה משגיח עליהם תמיד גם באופן שאין ההשגחה נגלית לעין כל כמו בצאתם ממצרים, ומיד אחר כך כתיב (פסוק ח) 'ויבוא עמלק', והרי זה אותו שורש החטא של משקלות הבא מחסרון האמונה בהשגחה פרטית, ועל חסרון האמונה בא עמלק...

בלל הדברים, כי מחיית עמלק למעשה היא על ידי חיזוק האמונה ב'השגחה פרטית', ובפרט בעניין הפרנסה, כי הוא הזן ומפרנס תמיד בכל עת ובכל שעה, וממילא אין מקום להשתדלות יתירה ומבוהלת, וקל וחומר בן בנו של קל וחומר להשתדלות אסורה, אשר בין בה לא תועיל לו מאומה^ז.

אני לדודי ודודי לי - ימי רחמים ורצון

נודע מה שרמזו הקדמונים (הובא באבודרהם תפילת ר"ה, וכן המהר"ח 'אור זרוע' סי' לב) בתיבת אלול שהוא ר"ת אני לדודי ודודי לי, כי בחודש זה נגלית אהבתו

ה'ראש' והחמור ביותר הוא שפיכות דמים. ואלו המה ג' האבות נזיקין לכל שאר העבירות האמורות בתורה, וכגון המחלל שבת, שאם עושה כן לפרנסתו הרי זה נובע מהעדר האמונה ויש בו 'שמץ' ע"ז, אכן אם חטא למילוי תאוות נפשו הרי זה כעין אביזריהו דעריות. ו'אבי אבות' סיבות החטא הוא ע"ז מאחר שנובע מחסרון האמונה, ודא קשיא מכולהו.

ומעתה יתבאר היטב חומר עוון משקלות, כי הגונב חפץ מחברו יתכן שעושה כן מחמת שהתאוה וחמד אותו כלי, וממילא הוא שייך לגדר 'עריות', אכן המשקר במשקלות ומרמה את הקונים בשביל להרוויח יותר הרי זה נובע מחסרון אמונה בה' הזן ומפרנס בהשגחה פרטית לפי מעשיו, והרי"ז בגדר 'עבודה זרה'. ועל כן קשה עונשן של מידות יותר מעונשן של עריות, כי חסרון האמונה קשה יותר מעריות.

וזהו שאמרו חז"ל שעמלק בא בעוון משקלות - כלומר, באותו 'שורש' העוון, כי עמלק הגיע עליהם אחר

ז. וכן מצינו זאת עוד בפרשתן שנאמר בה איסור 'ריבית', וכדכתיב (כג ב) 'לא תשיך לאחיך נשך כסף נשך אוכל נשך כל דבר אשר ישך', וכבר נודע מה שאמרו חז"ל (ב"מ עא.) על מלווי בריבית 'הם מביאים עדים ולבלר וקולמוס ודיו, וכותבין וחותמין - פלוני זה כפר באלוקי ישראל', כלומר, כי כל הלוואה בריבית נערכת (ככל הלוואה) בפני עדים כשהסופר כותב שטר הלוואה, והעדים והלווה חותמין, נמצא שהם כותבים וחותמים שהוא כופר באלוקי ישראל רח"ל. פעם שאלו את הגה"ק ה'חזון איש' זי"ע, מדוע החמירו באיסור ריבית יותר משאר איסורים שבתורה לקרוא לעובר עליו כ'כופר באלוקי ישראל'. ענה ה'חזון איש', כי מעיקרי היהדות היא האמונה בה' - שהכל קצוב מעמו, ולא תוסיף לו השתדלות יתירה אפילו בפחות משהו פרוטה, והנה בא זה המלווה בריבית ומכריז כנגד יסוד היהדות - אינני מאמין שפרנסתי תבוא לי רק בהיתר ובהשתדלות ההכרחית, מסכים אנוכי לעבור איסור מן התורה להרבות את ממוני, ועוד מחזק את מעשיו ב'כתיבה וחתימה ועדים', על כן אין לך כופר בעיקר גדול ממנו... (מעשה איש ח"א קעח).

ח. הגאון גאב"ד פוניבז' זצ"ל שכידוע הקים עולה של תורה בבני ברק בהעמדת ישיבתו הרמה, היה נוסע ומכתת רגליו מהכא להתם וחוזר חלילה לאסוף סכומים אדירים להעמדת וקיום מפעלו. פעם אחת בחזרו מנסיעה כזו לפראנקפורט, נעמד אצל הבימה בהיכל הישיבה - הראה לקהל התלמידים צ"יק (טשעק) שנתן אחד מעשירי העם ובו נכתב סכום אדיר, שהיה בו כדי להחזיק את הישיבה למשך כמחצית השנה.

וכה סיפר להם, מתחילת דרכי בהגיעי לפראנקפורט חזרתי על הפתחים אחת לאחת, בבית אחד פתחו לי את הדלת, ובשנים אחרים לא, וכך עברתי מבית לבית עד שזימן לי הקב"ה אחד מהעסקנים דשם, שהודיעני שאין זה מכבוד התורה שאסובב כך על הפתחים, לא זו הדרך, אלא ישב נא מר בביתו, ואנו נסדר עבורו 'פגישות' אצל העשירים כנהוג אצל אנשים חשובים, וכך יבוא מר לתכליתו. בהגיע העסקן לדבר עם אחד העשירים הגדולים ותיאר בפניו את מפעלות הישיבה וכו', נענה העשיר ואמר - למחר הנני נוסע למרחקים ברכבת היוצאת בשעה שמונה בבוקר, יבוא נא ראש הישיבה אל תחנת הרכבת כרבע שעה לפני שמונה 'ונסדר' שם את כל העניינים. ויהי בבוקר התעוררתי משנתי באיחור בשעה שבע - לראשונה בימי חיי (רבים ישנם אשר קמים בפעם הראשונה ב'שבע' ובפעם האחרונה ב... אלא שאצל גאב"ד פוניבז' הכוונה לאפוקי שעה מוקדמת יותר), מיד עשיתי חשבון ביני לבין עצמי כי אם אפנה לביהמ"ד להתפלל בציבור 'אפסיד' את הפגישה עם העשיר, מוטב שאתפלל ביחידות בביתי - שהרי גדול תלמוד תורה דרבים לבטל עבורו פעם אחת תפילה בציבור. ברם, מיד דחיתי מחשבות אלו, וגמרתי אומר להתחזק בדברי חז"ל (מדרש רבה ראה ד ה) אין אדם שומע לי ומפסיד - אלך לביהמ"ד ואתפלל כראוי בציבור, וה' הטוב ישלים ממקום אחר.

באר הפרשה - פרשת כי תצא

ה

העצומה של אבינו שבשמים אלינו בניו עם קרובו^ט. וכך איתא מהאריז"ל (שעה"פ שה"ש) על הפסוק 'אני לדודי ודודי לי', וז"ל. ר"ת אלול, לרמוז כי בחדש אלול הקב"ה מתרצה עם ישראל, ונעשה דוד' להם לקרבם בתשובה^א, והוא קרוב לקוראיו בחדש זה, עכ"ל^ב.

בא וראה גודל הרחמים שיש בימים אלו^ג ממה שתמה הרה"ק 'בעל התניא' זי"ע (ליקוטי תורה, פר' ראה ד"ה אני לדודי) מכיוון שיש בימי אלול התגלות יי"ג מידות של רחמים^ד, כבשבתות ומועדי השנה, אם כן, מדוע לא תיקנו לחוג את כל החודש ב'יום טוב'. ומבאר על

אחר גמרי את התפילה בשעה שמונה ומחצה, חשבתי לעצמי – לכל הפחות אנסה, ואגש לתחנת הרכבת, אולי משם תצמח ישועתי, ואכן, הגעתי לשם בשעה שמונה וארבעים דקות, אחר חמשה דקות בדיוק והנה מופיע עשיר זה לנגדי... והחל להתנצל על שהייתי צריך להמתין עליו כשעה שלימה, כי נאנס באונס גמור והוכרח ליסע ברכבת של תשע במקום בשל שמונה. ואז נתן לי צ"ק זה אשר עיניכם רואות כי יש בו כדי סיפוק לכלכל את הישיבה במשך ששה ירחים. והוסיף הרב לומר – לא באתי להראותכם בזה שאין אדם שומע לי ומפסיד^ה שהרי מאמינים בני מאמינים הננו, ודברי חז"ל אין צריכים הוכחות כי אמת הם, אך זאת רציתי להראותכם כי לא די שאין מפסידים מקיום התורה והמצוות, אלא אדרבה מרוויחים בכפלי כפלים, שהרי אם הייתי ממהר ומתפלל ביחידות, ואכן, הייתי מגיע אל תחנת הרכבת בשעה היעודה... וכי הייתי נשאר להמתין על עשיר זה במשך שעה שלימה – מבלי הידיעה שאחרי שעה 'בוא יבוא ברין' העשיר שלכבודו באתי עד הנה, פשיטא שלא, אלא הייתי מתייאש וחוזר לביתי. באמונה ש'הכל מן השמים', ולא ידעתי כי גרמתי לזה במעשי, ורק מכיוון שהתפללתי בציבור בלא חשבונות רבים קבלתי צ"ק זה. ט. סח הרה"ק ה'אמרי חיים' זי"ע, כי הרה"ק רבי שמעלקא מניקלשבורג זי"ע אמר שאינו חפץ להסתלק מן העולם, כי ב'עולם הבא' אין אלול, ואיזה פנים יש להם לחיים מבלי חודש אלול (שרפי קודש, ב"ב).

ונראה הכוונה בדבריו, כי 'יום הדין' – ר"ה ויוה"כ שייך גם בעולמות העליונים, וכמובא בספה"ק שאז דנים גם את הנשמות שבעולם העליון, ונרמז זאת במה שאמרו חז"ל ש'ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו', וחיל ורעדה יאחזון, אמנם את האהבה והקירבה שיש בחודש אלול, את הסייעתא דשמיא הגדולה הנשפעת לדופקים בתשובה – זאת אין בעולמות העליונים, על כן היה חפץ הרבי ר' שמעלקא להיוותר בארץ החיים לזכות לדודי לי... י. ושמעתי מצדיק אחד לבאר בדרך משל, שהנה אם בהגיע זמן אכילת 'פת שחרית' יבקש הבן מאביו מיני מתיקה לאכלם בוודאי לא יתן לו האב, כי עתה הוא העת לאכול מאכלים המבריאיים ומחזקים הגוף, אמנם בגשת הבן לדודו ויבקש כגון דא, לא יגער בו הדוד, אלא יעניק לו בהרחבה ומלא ידו בכל מיני מתיקה כאוות נפשו, כי זהו טבעו ומהותו של 'דוד' שנותן ונותן, בלי חשבון האם מגיע לקטן בדין, או האם העת והשעה ראויה לכך... וכך הם ימי אלול שהקב"ה נעשה כ'דוד'... ומשפיע עלינו שפע רב ככל אשר נשאל מעמו.

יא. כתב ב'אגרא דכלה' (וארא ד"ה ולקחתי) כי 'ולקחתי אתכם לי לעם' ר"ת 'אלול', רמז שבחודש אלול לוקח השי"ת את ישראל לעם על ידי התשובה שמתעוררת בחודש זה.

יב. וכך כתב הסבא מקעלעם (קלם) זי"ע באגרת, י' אלול, האהוב והנחמד באותות השמים, וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל כי מזלו מזל בתולה להורות על האהבה לכנסת ישראל, ובחר להם החודש הזה להכין לבם לאביהם שבשמים, והוסיף אהבה על אהבתם בהתקרנם אליו ית' (כתבי הסבא מקלם עמ' סא).

יג. נוראות כתב הגר"א זי"ע (סוד החדשים שבסוף הליקוטים בספר יצירה) וז"ל חודש אלול כולו רחמים. ושמעתי לבאר, שהנה אמרו חז"ל (בר"ר יב טו, הובא ברש"י בראשית א א) שבתחילה עלה בלבו של הקב"ה לברוא את העולם במדת הדין, וכשראה שאין העולם מתקיים הקדים מדת רחמים ושיתפה למדת הדין. נמצא קיום העולם הוא על ידי שיתוף דין ורחמים גם יחד, אמנם כל זה אינו אלא בכל השנה, אבל בחודש אלול כולו רחמים, אין בו שיתוף דין כלל, אלא הקב"ה מנהיג עולמו בהנהגה שכולה רחמים.

איתא בתשובות מהרי"ל (תשובה ל"ג) אודות הרוצה להוסיף בערב ר"ה מחול על הקודש - ולקבל על עצמו קדושת יום טוב קודם חשיכה, ומסיק שלא יקדש 'קידוש היום' קודם צאת הכוכבים, כדי שלא יאמר 'מקדש ישראל ויום הזיכרון', ויתחיל את 'יום הדין' קודם זמנו, ואפשר להעמיס בדבריו שלא ימעט מימי ה'רחמים' של חודש אלול, ודי בהערה והארה זו...

יד. הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע אמר שאף שאיתא מהאר"י הקדוש (שער המצוות פ' ואתחנן) שאין לומר 'מקרא' בלילה (ובכלל זה ספר תהלים), מכל מקום בחודש אלול מותר לומר תהלים בלילה (אמרי פינחס החדש, חודש אלול אות

באר הפרשה - פרשת כי תצא

ימי חודש אלול, יעלה בידך י"ב פעמים כ"ט יום כמנין ימות השנה), וזהו המשך הכתוב (שם יח) 'אספרם מחול ירבון - שימי אלול הקדושים ירבו על ימי החול של כל השנה'.

קראוהו בהיותו קרוב - קבלת התשובה והתפילות בימים אלו בפרשתן (כא יג), 'ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים'. בזוה"ק (זו"ח עב). נדרש פסוקים אלו על עניין התשובה, ופירשו שם 'ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים, דא היא ירחא דאלול דביה סליק משה למזרא למבעי רחמין קמי קב"ה'. וביאר הרה"ק רבי חיים וויטאל זי"ע (עין הדעת ד"ה או ירמוז) וז"ל, ועיקר התשובה הזו להיותה מקובלת תהי' בחודש אלול הנקרא 'ירח ימים' הנוראים כי אז תפלתך נשמעת. ושערי תשובה פתוחים, כמ"ש 'דרשו ה' בהמצאו', ובסוד 'אני לדודי ודודי לי' ר"ת 'אלול', כי אז נהפך הקב"ה לידיד ואוהב אל האדם השב בתשובה.

ומפורש כתב ה'גר"א' (אדרת אליהו פר' כי תשא, פל"ג ז) על מה שנאמר בפר' עקב (ט כה) 'ואתנפל לפני ה' ארבעים יום', והיינו בימים שבין ר"ח אלול ליוהכ"פ, שבאותם ארבעים יום לא עשה כלום אלא התנפל עליהם (והתפלל לפני ה' בעדם), ע"כ נתקנו אלו המ' יום לתפילה" ולתחנונים" - וביוה"כ נתרצה השי"ת להם.

פי משל למלך רם ונשא אשר קבע לו זמן לבקר בעיר, והנה כל עוד שהמלך בדרכו יש ביד כל אחד לצאת להקביל פניו, והוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות, ומראה פנים שוחקות לכולם. אך לאחמ"כ משנכנס לארמונו נסגרים השערים וכבר אין רשות לכל אחד להיכנס לפני ולפנים לקבל את פני המלך כי אם השרים החשובים, ואף גם הם לא יכנסו בלא קביעת זמן ורשות קודם לכן, ולכך דומה חודש אלול שהננו יוצאין להקביל אור פניו ית' בשדה - כשעדיין לא נתישב על כסא הדין, וביד כל אחד לפעול אצלו כל משאלות לבו^{טו}.

כתב הרה"ק בעל ה'פנים יפות' זי"ע (אחרי ד"ה ביד עתי) וז"ל. 'ולי מה יקרו רעך קל' (תהילים קל"ט ז) - דקאי על ימי אלול, ששורשו הוא כמ"ש האר"י שהם ימי ריעות וימי רצון שחודש הזה מכפר על כל השנה (ומבאר בזה בדרך רמז בדברי חז"ל (כתובות נו). 'נותנים' ל'בתולה' שנים עשר חודש', שהרי מול אלול בתולה, ונותנים לו לאדם שבחודש ייחשב כמי שתקן את כל שנים עשר החדשים)... והוא חסד השי" - שמחשב ימי אלול כל יום שהוא י"ב שעות 'שעה אחת ליום' טו, והם ימי הקודש המכפרים על ימי החול (ומן הנראה כוונתו, שלפ"ז נמצא שחודש זה מתקן את כל י"ב חדשי השנה, שהרי בכל יום מ'אלול' חשוב כ"ב ימים, חשוב נא כמה פעמים י"ב יום' יש בכ"ט

תכ"ז). ואפשר לומר כי הטעם שאין אומרים תהלים בלילה מכיוון שבלילה שורים 'דינים', אבל חודש אלול כל כולו רחמים ורצון.

טו. כה ביאר הרה"ק ה'שר שלום' מבעלזא זי"ע בכתוב (תהילים כ י) 'ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו', משל לאב, שהיה 'מלמד' לבנו, יחד למדו מקרא משנה ותלמוד, והנה בכל אותם שעות אשר היה לומד עם בנו היה מתנהג אליו כ'מלמד' לכל דבר, ואם לא היה הבן לומד כראוי היה מענישו ומכהו שילמד בחשק והתמדה גדולה, משסיימו ללמוד והלכו לביתם חזר האב להתנהג אליו כ'אב' באהבה וחיבה 'כרחם אב על בנים'. וכך נשנה הדבר מידי יום ביומו, כעבור כמה ימים, פנה הבן אל האב בהיותם בבית ואמר לו 'אבי' - אנא ממך, השתדל נא אצל ה'מלמד' שלי שיפסיק להכות בי כל כך (מעשה זה היה אצל ה'שר שלום' בעצמו עם אביו). כיו"ב, בימי הרחמים ורצון מתנהג עמנו אבינו שבשמים בחסידות ומוחל עוונות עמו, ואז אנו מפצירים ומבקשים ממנו, 'השם' כעת בעת הנהגת הרחמים הגלויים הנרמזים בשם הוי"ה הק', שאלתנו ובקשתנו 'הושיעה' הושיענו נא בזאת שתדבר עם ה'מלך' שבעת הדין כאשר יהיה בבחינת ה'מלך' המשפט, גם אז נזכה ש'יעננו ביום קראנו', יתנהג עמנו כאב ויעננו לכל בקשותינו ומשאלותינו כרחם אב על בנים.

טז. הרה"ק ה'דברי חיים' זי"ע מסיים באחד מ'תשובותיו' שכתב בימים אלו, וז"ל. ולפלפולי בעלמא (אף בד"ת) אין הזמן גורם, כי צריך לבדוק חזרי משכיות לבב בימים נוראים הללו, אלול תרי"ז (שורת דברי חיים יו"ד ח"א לג). וכן כתב הגה"ק ה'בן איש חי' זי"ע, בשולי מכתב שכתב באלו הימים, וז"ל. כתבתי לך זאת בחודש אלול, שכל דקה בחודש זה נחשב אצלי כחודש במשך השנה.

יז. בספר 'חסד לאברהם' (ראדאמסק) הביא רמז לכך, כי התיבות לימתי א'עתיך ל'ך ו'לעבדיך (שמות ח ה) עולה ר"ת 'אלול' - כי זה הוא עיקר הזמן להעתיך ולהתפלל על עצמו ועל הרבים.

באלו הימים - ימי ההכנה לקראת יום הדין הגדול - יום בו 'תחתוך קצבה לכל בריותך', מן היושר לכל 'בר דעת' לדעת כי תחת היגיעה והעבודה הקשה על הפרנסה - 'על המחיה ועל הכלכלה' במשך ימות השנה שכאמור ממילא איננה מועלת במאומה, עדיף לו להזיע ולהתייגע בזה החודש ב'ספר התהלים'^ט ובתפילות, ובזה יקצור 'רווחים' נאים וגדולים למשך כל השנה הבעל"ט, ולא רק ב'פרנסה' הדברים אמורים, אלא בכל ענין וענין, פי כמה וכמה יפעל האדם אשר ישקיע כל

ה'שער המלך' (שער א פ"ה) מבאר עפ"י דברי חז"ל (ברכות ס.) שב'ארבעים ימי יצירת הולד' יכולים אביו ואמו להתפלל שיהא הולד זכר, כי אז עדיין בידו להפוך (בתפילתו) את הולד מנקבה לזכר, ובדומה להם הינם ארבעים יום שמתחילת אלול עד לאחר יום הכיפורים, כי הם ימי 'יצירת הולד' של השנה הבעל"ט. וביד האדם לבקש רחמים ותחנונים מלפני המקום שיתהפך כביכול מנוקבא - בחינת דין, לדוכרא שהוא כולו השפעת רחמים.

וכן איתא ב'שפת אמת' (בפרשת כי תצא, תר"מ הדיבור הב') וז"ל, בפסוק (כג י-טו) 'כי תצא מחנה... ונשמרת מכל דבר רע... כי ה' אלוקיך מתהלך... רמז לימים הללו קודם ר"ה שהוא יום מלחמה כידוע, ולכן יום תרועה כמ"ש במלחמה 'והרעותם בחצוצרות ונזכרתם' (במדבר י ט) כמ"ש בזוהר, לכן יש חודש אלול מקודם להיות נשמר לזכות לסיוע משמים כמ"ש ה' אלוקיך מתהלך - 'להצילך וילתת א'ויבך ל'פניך ר"ת אלול... שבוודאי בני' צריכין עזר משמים, רק כפי הקרבות אליו ית' כמו כן עוזר לנו השי"ת, וצריכין רק הכנה לקבל השראת שכינתו ית'. וכמו שבנ"י מכינים עצמם בימים הללו לשוב אליו ית'. כן הבורא ית' מגלה הארות הקדושה בלבות בני' בימים הללו. ז"ש ואני תפלתי לך ה' עת רצון, כי בני' מכוונים ויודעים להתעורר בתפלה בימים אלו. שגם בשמים מתעורר שערי רחמים כי 'אני ה' הוא שמי ו'כבודי לאחר ל'א א'תן' (ישעיה מב ח) ר"ת אלול - כי מסירין בימים אלו הסתרות הקליפות וסט"א ויש התגלות הקדושה כנ"ל. יח. ויש ללמוד מכאן על צורת התפילות בימים אלו שצריכים להיות בבחי' ואתנפל, כמי שיודע שרק המלך יכול להצילו והרי הוא נופל לרגליו בתחנונים מקירות ליבו ובכל כוחו...

יט. נהגו ישראל עם קדושים להרבות באמירת תהלים המסוגלים ביותר באלו הימים. וכבר אמר הרה"ק הרש"ב מליובאוויטש זי"ע (למשמשו כאשר שלחו לקנות עבורו ספר תהלים) דער סאזאן פון חודש אלול איז דער תהלים (ה'עונה' של חודש אלול הוא ספר תהלים).

כתב הגה"ק רבי חיים פאלאג'י זי"ע (הובא באבות הראש מבנו של הגר"ח פאלאג'י, חלק נפש יתירה אות קפג) שג' זמנים מסוגלים ללמוד בספר תהלים - ואלו הם, בשבת קודש, ובימים טובים, בראשי חדשים, ולמעלה מהם בימי חודש אלול. והוא היה נותן בהם סימנים, כי פתח בפרק ראשון באשרי שהוא ר"ת אלול שבת ראש חודש יום טוב, ולכן אמרו בגמרא (ברכות י.) 'כל פרשה שהייתה חביבה על דוד פתח בה באשרי וסיים בה באשרי'.

המהר"ם שפירא מלובלין זצוק"ל שלח פעם בחודש אלול מכתב אל הרה"ג ר' דוד הלחמי זצ"ל (שהיה הגבאי בשיבת חכמי לובלין), שיורה לכל בני הישיבה, שמלבד עשרת פרקי תהלים שאומרים בחודש אלול בכל יום כמובא בפוסקים, יוסיפו לומר בכל יום ויום בחודש אלול את פרק קי"ט אשר כולו בקשות על רוחניות, תורה וקרבת ה', וזהו כוונת הזמן של חודש אלול להתקרב אל ה', ועלינו להשתדל לומר לכל הפחות פעם אחת בשבוע פרק זה.

וכן נמי תקנו לומר בכל יום את המזמור 'לדוד ה' אורי וישעי', וכתב ב'סידור האר"י - סידור ר' שבת' (סדר כוונת ר"ח אלול) וז"ל. כל האומר מזמור כ"ז 'לדוד ה' אורי וישעי' וכו' מר"ח אלול עד אחר שמחת תורה ערב ובוקר דבר יום ביומו אזי הוא מובטח שמוציא שנותיו בטוב ויערב לו, ואפילו גזירה רעה כתובה על האדם מן השמים יכול לבטל, ומעביר מעליו כל המקטרגים ושטנים ומארי תריסין ומבטל מעליו כל גזירות קשות ורעות ויוצא בדימוס זכאין בדין, ועי"ז יכניע כל המקטרגים. כי מר"ח נפתחו י"ג מקורות מ"ג מכילין דרחמי והם מתגלין ומאירין למטה... ועי"אמירה זו אנו פועלין ומבטלין מעלינו הבי"ד של מעלה ומארי תריסין ומקטריגין - שאין להם רשות לקרב כלל לדון אותנו, אלא 'מלפניך' משפטינו יצא ואז יוצאין אנחנו זכאין בדין.

ובכמה קהילות נהגו לומר בכל יום בחודש אלול את פרק קמ"ג לפי שכתוב שם 'אל תבא במשפט את עבדך', וכמו כן יש אומרים פרק נ"א שהוא 'מזמור התשובה' (כלשונו של רבינו יונה בספר שערי תשובה שער הראשון אות לג). ובכלל, יש קהילות הנוהגים לומר כל ספר התהלים בכל שבת קודש מימי אלול, ונהרא נהרא ופשטיה, זה הכלל חלילה לו לאדם לבטל את הזמן בשינה ותרדימה, אדרבה, יקום נא, ויזעק אל ה' אלוקיו - כל חד וחד לפני מנהגו וירווח לו.

באר הפרשה - פרשת כי תצא

בתפילה הבאה מעמקי הלב וימלאו כל משאלות לבבו, וכלשון הפסוק (תהלים פא יא) 'הרחב פיך ואמלאהו' כב.

כי תצא למלחמת היצר - דרכי המלחמה על הצר הצורר בפרשתן (כא י), 'כי תצא למלחמה על אויבך ונתנו ה' אלוקיך בידך ושבית שביו', בספה"ק האריכו רבות בביאור העניין, שבא הכתוב 'ללמד בני יהודה קשת' בדרכי המלחמה כנגד היצר הרע. וכך כתב ה'אור החיים' הקדוש (ד"ה וברך רמז), שלכן כתב 'כי תצא למלחמה' מנוקד בפת"ח, לרמוז על המלחמה הידועה, היא מלחמת האדם עם יצרו, ועיי"ש מה שהאריך בזה.

מרצו כוחו ואונו בתפילות כראוי בימים אלו ויחסוך מעצמו טירחות ויגיעות יתירות במשך כל השנה² הבעל"ט³.

ואין לו לאדם אלא לעזוב את 'השגותיו' הקטנות, ויגש לקראת השנה הבאה בהשגות גדולות ורחבות. שהרי אין מעצור כביכול בידי בורא עולם להפוך את החולה - לבריא אולם, את העני המרוד - לעשיר מופלג, את הבן היורד' (נושר ל"ע) - לצדיק וחסיד, את ה'תם שאינו יודע לשאול' - לחכם ופיקח, את הראש המתקשה בלימודיו - לראש פתוח המבין ומשכיל את כל הנלמד, את הממתין לזיווגו - לבעל משפחה, את הממתין לזש"ק - להיות אב ואם. אין נדרש מהאדם אלא לפתוח פיו

כ. שמא תאמר הרי צריך לעשות השתדלות... הרי תשובתך בדברי הרה"ק ה'מאור ושמש' (בשלח ד"ה ויאמר) ...שלא לרדוף אחר פרנסה כל היום, רק ממעט בעסק ועוסק בתורה ותפילה, ובוודאי הקב"ה יזמין לו פרנסתו בכל יום ויום, הגם שנאמר (טו יח) 'וברכך בכל אשר תעשה', שמעתי הפירוש מהרב הקדוש מו"ה מרדכי אב"ד דנשכ"ז זצוק"ל שעקימת שפתיו הוי מעשה לענין מלקות (כריתות ג), בוודאי מדה טובה מרובה שעקימת שפתו הוי מעשה לענין זה שיקיים בו וברכך בכל אשר תעשה, שיתברך לך הפרנסה על ידי עקימת שפתו בתורה ובתפלה. עכ"ל. ואם בכל השנה כולה ייאמר כן, עאכ"כ בימי הרחמים והרצון הללו.

כא. הגה"צ רבי חיים פרידלנדר זצ"ל (משגיח דשיבת פוניבז' המעטירה בבני ברק), החל ביום מן הימים (באמצע השנה) לסבול מכאבי שיניים חזקים מאד, בפנותו אל הרופא עקר לו הלה כמה משיניו אך עדיין לא פסקו הכאבים, אחר כמה בדיקות מצאו שאין החולי בשיניים אלא חולה הוא במחלה הנוראה ל"ע, תיכף כאשר שמע רבי חיים את הבשורה הנוראה, נענה ואמר, אילו הייתי קורע שערי שמים באלול העל"ט הייתי מונע גם זה מעלי... כי כל מכאוב הבאים לו לאדם משך ימות השנה בידו לבטלם בימי הרחמים והסליחות הקודמים לזה הגזירה.

כב. מאמר נורא היה שגור בפי הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל בכוחה הגדול של תפילה, כי הנה מצינו שחז"ל (ברכות לא). למדו כמה וכמה הלכות ב'הלכות תפילה' מתפילתה של חנה, ולכשנתבונן נראה כי חנה ניגשה לתפילתה בכל העוז והתעצמות, כי היא הייתה אשה עקרה שאינה בת בנים, ובבואה לבקש על הבן, החלה לבקש שיהא בנה הנולד לה 'שקול כמשה ואהרן', ומן הנראה היה לנו לומר על כך, וכי כן היא הדרך הראויה - דייך אם תושעי בבן, מנין העוז לבקש 'כמשה ואהרן', ואינו דומה אלא לעני מרוד המתדפק על דלתי בית העשיר הגדול ומבקש ממנו 'נדבת ידו' כמה מיליוני דולר... אלא כאן למדנו פרק נכבד ב'הלכות תפילה' כי אכן, כך היא דרכה של תפילה - ביד המתפלל להפוך ע"י את מצבו מבירא עמיקתא לאיגרא רמא רמא. אף לדידן ייאמר, אל תאמר, עברה עלי שנה בה היה מצב פרנסתי קשה, וכיו"ב בבריאות, בנחת וכו' כיצד אבוא עתה לבקש בהשגות גדולות - דיי אם ישתנה מצבי לטוב, לא כן, אלא יגש בתפילתו לקראת שנה טובה ומתוקה, שנה של מהפיכות לטובה וברכה, אם אך יפתח פיו בתפילה כראוי יגיע לידי כך.

כג. הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (ליקוטי הרי"ם ריש פרשתן) הביא בשם הרה"ק הר"ב מפשיסחא זי"ע שהתורה נדרשת בדרך פרד"ס (פ"שט רמז דירוש ס"ד), והנה, בזמנים הקודמים כשהיה שייך ענין המלחמות עם אומות העולם - בפועל, אזי היה הפשט במלחמות אלו - מלחמת הרשות, ורק הרמז היה על מלחמת היצר. אך בימינו אנו שאין לנו מלחמות כפשוטן אזי הפשט הפשוט 'כי תצא למלחמה' על מלחמת היצר הצורר המבקש להאבידנו, ועלינו להילחם עמו בחירוף נפש, להביסו ולהפילו.

ידוע מאמרו של הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע שאביו הרה"ק המהרי"ד היה חוזר בשם קדמונים שסדר הפרשיות וקריאתן נתקנו על ידי הקדמונים על פי סודות עליונים, והם מורים הוראות למעשה המיוחדות לזמן קריאתם, ולכך קוראים בחודש אלול פרשת 'כי תצא למלחמה על אויבך' ופרשת המלך, כי אלו הזמנים מיועדים לצאת למלחמה עם היצר וחילותיו, וכאשר יצא למלחמה ינצח לבסוף - ונתנו ה' אלוקיך בידך.

כן אם יתראש האדם מללחום את האויב יקום עליו ויאבדהו מן העולם.

ואף אם נפל ונכשל לא יתיאש ח"ו¹, אלא יעמוד על משמרתו כבראשונה², וסופו שיתקיים בו 'ונתנו

והבלל הראשון הוא 'כי תצא' - לצאת למלחמה³ ולא ישב בחיבוק ידיים⁴, וכלשון האור החיים הק' 'בא להעיר כי לא מלחמה זו כגבור הלוחם ללכוד עיר וכשיקוץ במלחמה יפנה וילך לעצמו, אלא כאדם הלוחם עם אויבו שאם יתראש יקום עליו והכהו, כמו

כד. כה אמר הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע לפרש את דברי רש"י בריש פרשתן (כא יא) 'לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע', שכל דברי התורה - מ'בראשית' עד 'לעיני כל ישראל', בכל רמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה, הכל ענין אחד הוא - כנגד היצר הרע, שיזכור היטב כי היצר אורב לו בכל פינה שהוא פונה, ואסור לו להסיח דעתו מהמלחמה כנגדו, ואז יעזרהו ה' שינצח אותו מכל וכל.

כה. ואותם האומרים 'אין כחי במתני'... חלש אני... תשובתם במה שביאר הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע לאותם ששאלוהו, מה נשתנו דורות האחרונים שהינם חלשים בטבעם ובגופם יותר מן הדורות הראשונים, ומה עוד שלכאורה על פי דרך הטבע היה צריך להיות להיפך, שכן בזמנינו המזון מצוי הרבה יותר בהרחבה, ובני אדם אוכלים לשובע נפשם... ואילו בדורות עברו רבים חיו בחרפת רעב תמידית, והשיב, שכבר אמרו חז"ל (אבות ד א) 'איזהו גיבור הכובש את יצרו' [ומלבד הכוונה כפשוטו ש'גיבור' לא יקרא אלא הכובש את יצרו ולא לגבורת הגוף, נכלל בזה עוד] שגבורה באה לו לאדם רק על ידי מלחמת היצר, וכפי שרואים בעליל שיש לך אדם המרבה בשינה ומדקדק בה ביותר, ולא יפחת מי"ב שעות ביום... ותמיד הוא עייף ונרפה, ואילו רעהו מנדד שינה מעיניו ותנומה מעפעפיו, עולה על יצועו באישון ליל ומקיץ משנתו קודם שיעלה השחר ותמיד מלא הוא רוח חיים, ועל כן בדורות הקודמים שששו עלי קרב ואהבו את ה'מלחמה' היה נוסף להם כח ועיזו, אך בדור הזה אוהבים את המנוחה ואת ה'שלוש' ובורחים משדה הקרב ומאין יהא להם כח... ומעתה העצה היעוצה לכל מי שמרגיל חסר כח וחדל אישים כי אדרבה שיש כגיבור לרוץ אורח וכבר יווכח לראות שיש כח במתניו...

עוד ייאמר בזה כי הנה הגאון הגדול רבי יחזקאל אברהמסקי זצוק"ל, היה אומר שיעור בחומש - רש"י בכל שבוע (בעת מגוריו בלאנדאן), בשיעוריו היה מבאר במתיקות ועריבות את המקראות עם פירושו. חלק משומעי השיעור היו נוטים בהשקפתם ל'השכלה' וממילא אף הנהגתם לא הייתה כראוי. בהגיע פרשת כי תצא, שמחו הללו, שכן עתה יוכלו לקנטר את הרב ולהוכיח את צדקת דרכם מזה שהתורה התירה יפת תואר - ופירש"י 'שלא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע', ומכאן יש מקום להתיר את כל העניינים שקשה לאדם להתגבר על יצרו בהם, ועל כן מוטל על הרב להתאים את חוקי התורה לפי רוח הזמן והמקום ה". ר' יחזקאל שהכיר אותם הבין מעצמו שעל זה יסובו דיבוריהם בשיעור, לכן פתח מיד בריש דבריו להוכיח כנגדם מדברי רש"י גופא, באמרו הנה מצינו כאן ביפת תואר שהתורה הקדושה התירה לעבור על איסור מאחר שאין האדם יכול להתגבר על יצרו בזה, ומכיוון שרק בזה מצינו שהתורה התירתו ולא בשום איסור נוסף, מוכח מכאן שירדה תורה לסוף דעתו של האדם, ואין עוד אפילו איסור אחד שיוכל האדם לומר אין בכוחי להתגבר על יצרי בנסיון זה, ומוכרחים להתירו לי. ובדבריו אלו סתם כל טענותיהם של אלו.

כו. שמעתי מחכם אחד, שיש ללמוד כן מתקנת חז"ל לתקוע בכל חודש אלול - דבר יום ביומו, בכדי לעורר את העם שיחזרו לתשובה, ולא הסתפקו בתקיעות בראש החודש ותו לא, כי אם לא התעורר ביום הראשון מעוררים אותו ביום השני, ואפילו אם כבר עבר עליו כמעט כל החודש, ולמעלה מעשרים פעמים עוררו אותו ועדיין נשאר בשנתו, מ"מ לא התייאשו ממנו חכמים ועדיין אנו שבים לתקוע, כי עד הרגע האחרון ממש עדיין ניתן להתעורר ולשוב בתשובה. וכבר נדברו ביניהם כמה מחסידי ברסלב ובתוך שיחתם נשאלה 'שאלה', מיהו החסיד הגדול ביותר, נענו כולם פה אחד ואמרו - ה"ה ה'יצר הרע'..., שהרי הוא אינו מתייאש לעולם, ובכל יום ויום יצרו של כל אדם ואדם מתגבר עליו להכשילו, אם לא יצליח ממקום זה יבוא ממקום אחר, ממזרח ממערב מצפון ומים, אם אתמול לא הצליח להכשילו וקיבל מכה מוחצת, מ"מ יבוא היום שוב כאילו לא היה דבר מעולם, ומכל הצדדים וסוגי הטענות ינסה להפילך שוב בפח יקוש... וממילא 'מאויבי תחכמי', עלינו ללמוד מדרכיו ועל ידי זה לנצח אותו, באותה מידה שהוא זומם בה להפילנו בפח יקוש, באותה מידה ננצח אותו כשלא נתייאש.

כז. מעשה ביהודי שקבל בפני הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע כי כשל כוח הסבל וכבר אין בכוחו לעמוד בקשרי המלחמה עם יצרו, באמרו, אך אמש יגעת במלחמתי כנגדו והיה ה' בעזרי לנצחו, והנה היום הוא הפילני לפח

ויגל בנו, ויושר דרכם של ישראל תלוי בנצחון יצר הרע. עכ"ל. והדברים מבוארים וברורים, שכל קיום העולם תלוי בהתגברות על היצר הרע, ואז 'ישמח ה' במעשיו'.

בפרשתן (כה ט), 'ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו מעל רגלו וירקה בפניו וענתה ואמרה ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו', וצריך לבאר מה עניינה של 'חליצת הנעליים'. ומבאר המלבי"ם עפ"י דברי הגמרא (שבת קנב.) 'ודמנעלי בריגלוהי בר איניש', שהסימן להכיר את האדם הוא דייקא בזה שהוא מהלך במנעלים, ולכאורה מה 'סימן' יש בדבר, ומדוע דייקא ה'מנעלים' הם המוכיחים על הלוכשם שהוא 'בן אדם', ומבאר בהקדם עומק ההבדל בין אדם לבעל חי, שאין לומר שיסוד החילוק ביניהם הוא בכח ה'דיבור', שאדם מדבר ולבעל חי לא ניתן כח הדיבור, שהרי ישנם עופות שיש להם 'מבטא' ואף על פי כן לא נתעלו לדרגת אדם, גם אי אפשר לומר שמותר האדם מן הבהמה, שאדם יש בו דעת ואילו בעלי חיים אין להם דעת, שהרי מצינו גם בעלי חיים שיש בהם דעת ותבונה (עי' איוב לה יא). אלא מהות ההבדל הוא שהאדם הוא בעל בחירה ויש בו את הכח לעשות בחיפץ טבעו ורצונו, מה שאין כן בעלי חיים שהם משועבדים לרצונותיהם, ואף אם נראה שעושים דבר מה בהשכל ובחכמה, אך האמת היא שהם נוטים בשכלם כפי אשר מחייבים אותם תכונות ויסודות נפשם. ועל כך נאמר (קהלת ג כא) 'מי יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה ורוח הבהמה היורדת היא למטה מהארץ', כי בעל חי פועל כפי טבעו שנברא מהאדמה, ורק רוח בני אדם עולה היא למעלה, שבידו להתגבר על רצונותיו וטבעו ולעשות כפי רצון ה'.

ה' אלוך בידו'. וכדכתיב בפרשתן (כא יח), 'כי יהיה לאיש בן סורר ומורה'... ובגמרא (סנהדרין עא.) נחלקן אודות זה הבן הסורר ומורה ואמרו בן סורר ומורה לא היה ולא יהיה. מכאן מצאנו סמך לדבר, שלא יאמר אדם אפסה תקוותי - איכבה אוכל לשוב להלוך על דרך המלך - כאשר כ"כ מעוותות דרכי, מכף רגל ועד ראש אין בי מתום. כי באמת 'לא ידח ממנו נדח', ואף לחוטא הגדול ביותר יש עוד תקוות טוב לשוב לבוראו. שהרי הבן סורר ומורה נידון על שם סופו, דסופו שישב בפרשת דרכים וילטמם את הבריות, ו'אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב' (שם עא.). על זאת אמרו לא היה ולא יהיה - לא תהא כזאת בישראל להתליט על אדם שסופו לאבדון, אלא כל אחד ואחד מבני ישראל אפילו בן סורר ומורה, יכול לשנות את דרכיו וליהפך לצדיק גמור כמי שנולד מחדש ולא הוא האיש שקלקל וחטא.

ענין זה נרמז גם בסיום הפרשה ב'פרשת מחיית עמלק', כי עמלק נטפל ל'נחשלים' שהענין פולטם (תנחומא תצא י) לייאשם ולומר להם הנה כבר 'נחשל' אתה, אבר סברך ותוחלתך מה' - ובוה רוצה להפילם לגמרי, אבל אנו מצויים 'מחה תמחה את זכר עמלק' - לזעוק בקול גדול ש'בל' יהודי יקר הוא אצל אביו שבשמים, ובידו להתקרב אליו מהיכן שהוא נמצא¹, על כן איש בגבורתו יתגבר להתחדש ולשוב אל ה' אלוך².

וזכור יזכור מה שכתב האור החיים הקדוש בריש פרשתן (כא יא) בהאי לישראל, הנה כל בנין העולם וקיומו תלוי במעשה עם בני ישראל, אם יטיבו דרכיהם העולם קיים וישמחו השמים ותגל הארץ, גם ה' אלוךינו ישמח

יקוש. ענהו ה'תפארת שלמה', 'כי תצא לניצחונות' לא כתיב, אלא 'כי תצא למלחמה', כי לא בנצחון חפץ ה' כי אם במלחמה, אף אם יצטרך לעמוד בה כל ימי חייו...

כת. הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע היה אומר, שמלחמת עמלק 'מלחמה תמידית' היא, ואף אם נכשל ונפל במלחמה יתחזק מיד ויחזור לעמוד על משמרתו כבתחילה, וזה מרומז בשם 'עמלק' שהוא נוטריקון 'אמאל לייגט ער מיר אראפ, און אמאל לייג איך איהם אראפ' (לפעמים היצה"ר מנצח ומפיל את האדם, ולפעמים האדם מנצח), אך העיקר הוא שלא יפול ברוחו מנפילותיו, וימשיך בכח וגבורה למלחמה הבאה.

כט. וכבר פירש הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע את הכתוב 'כי תצא למלחמה על אויביך ונתנו ה' אלוך בידך ושבת שבו', שכשיצא למלחמה עם יצרו, יעזרוהו ה' שישבה מהיצר את ההרגשה שנותן לו היצר לחשוב שהוא שבו בידי היצר הרע ולעולם לא יצא מתחת ידו - ושבת מהיצר את כוחו וטענתו אשר אתה בשביו.

ל. וכבר אמרו ש'מותר האדם מן הבהמה אין', ר"ל שכל יתרון האדם על הבהמה שבידו לומר 'אין' ליצר ולשלל 'רעיונותיו' אשר הוא מביא חדשים לבקרים, ולא להיות כבהמה אשר איננה יכולה לעמוד כנגד פתויי תאוותיה.

כלל', וכמו שאומרת 'לית דין בר איניש' - אין זה בגדר אדם אלא כשאר חיותו ארץ, ועל כן 'יתכבד' לילך כמנהג בעלי חיים... לב

ועתה 'בן אדם' התגבר כארי לעשות רצון אביך שבשמים, ושלא להלך אחר יצרך ותאוותיך הרעות, ובידך הדבר לעשותו לי.

שפרו מעשיכם - קבלות טובות לקראת יום הדין

בפרשתן (כא יח), 'כי יהיה לאיש בן סורר ומורה', ובחז"ל (סנהדרין עא:): אמרו 'בן סורר ומורה נידון על שם סופו מוטב ימות זכאי ואל ימות חייב', ביאור נורא הוד אמר בזה הסבא מקעלם זצ"ל, כי כאן ראינו שהתורה אמרה במי שהתחיל להתנהג לא טוב,

ועל כן בעל חי הולך ברגליו על הארץ, להורות שאין שום דבר חוצץ ומפריד בינו לבין האדמה, אמנם האדם הולך במנעל, להראות שהוא מובדל מן האדמה ובידו להתעלות מכל הטבעים הארציים שבו, ולא עוד אלא שהמנעל עשוי מעור בעל חי, למען דעת כי האדם הוא מעל בעלי חיים, ויש חילוק מדרגה בין האדם לארץ והוא דרנת בעלי חי. וכתב המלבי"ם 'זמי שאינו בעל רצון - שאינו מתגבר על תאוותיו ורצונותיו, אינו אלא כשאר בעל חי שעושה רק כפי טבעו והולך על הארץ'. מעתה יתבאר עניין חליצת המנעלים, כי רצון השי"ת שאחי המת יקה את יבמתו, אמנם הלה ממאן בה מפני שאינו חפץ בה, ואינו מתגבר לעשות כנגד טבעו, על כן חולצת היבמה את נעלו הימנו 'להראות שהוא אינו ראוי לילך במנעלים מפני שאינו בעל רצון

בדרך צחות אמרו כי 'אין' ר"ת יא אדער ניין (- כן או לא), לרמז כי זה מותר האדם שיש בו בחירה לומר 'כן' או 'לא'...

לא. וכך פירש השל"ה הק' מה שנאמר בריש פרשתן לגבי 'פת תואר', וז"ל, ויפת תואר הוא היצר הרע המייפה להאדם לכל עון ולכל חטאת, והתורה התרה בקצת להנות ממנו כדי קיום העולם להשתמש בו בהכרחיים, והיותר יחרים וידחה וינוול אותו, כאשר נתנו סימן לדבר 'מעט צרי' (בראשית מג יא) 'מעט יצר'... לב. עומדים אנו לקראת 'יום תרועה יהיה לכם', ואיתא במדרש (ויק"ר כט ג) 'בשעה שישראל נוטלין את שופריהן ותוקעין לפני הקב"ה, עומד מכסא הדין ויושב בכסא רחמים', ואין לנו שמץ השגה בתוקף פעולת השופר, אלא זאת ידענו כיצד גדולי הדורות נטלו בסילודין ובדמעות שליש את השופר לידיהם לאחר הכנה גדולה ונוראה, וכווננו את כל הכוונות הקדושות והעצומות. ולכאורה יש להתבונן, שהלא שופר זה אינו אלא קרן של 'איל' - 'בהמה גסה', ובעוד הבהמה בחיותה היא בתכלות השפלות, עד שאסור לומר דבר שבקדושה במקום גידולה, אמש היה זה 'מועד' הנוגח בקרניו ומזיק לכל סביבותיו והיום הוא קדוש ונורא... וכיצד הפך ה'קרן' ל'שופר'... היאך עלה ונתעלה להיות 'חפצא דקדושה', מה גרם לו להתעלות משפל המדרגה לרום המעלה. אלא, שינוי אחד היה בו מאתמול, אך אתמול היה השופר 'עצם מעצמי' של הבהמה, ועתה ניתק את עצמו ממנה, ושוב אינו בגדר קרן בהמה גסה אלא בגדר שופר קדוש ומקודש.

לדין יאמר, הנה כל אחד יש בו 'כפש בהמית' המושכת אותו לתאוות רעות ושפלות, אין לו אלא להתנתק מהחלק הבהמי שבו, ומעתה יתקדש כולו כדוגמת השופר...

לג. וכפי שביאר הרה"ק ה'אבת שלום' זי"ע (ד"ה כי תצא) במאמר הכתוב 'כי תצא למלחמה על אויביך', שבמלחמת היצר על האדם להרגיש שהוא על אויביו, דהיינו שהוא חזק ממנו, וביכולתו ללחום עמו ולהתגבר עליו, ואז יכול יוכל לו.

הרה"ק ה'ערוגת הבושם' זי"ע (בפרשת ד"ה עוד נ"ל) מביא משם מרן הבעש"ט הק' זי"ע, לאמר, וכי איך יכול היצר הרע לפתות את האדם לעבור על דעת קונו רח"ל, הלא הוא מלאך אש משרת, ואיככה יוכל מלאך אלוקים לדבר על לבות האדם לעבור על רצונו ית', אלא, שלכך בראו הבורא, והינו מקיים בזה את רצון קונו וחפץ צורו, אף אתה תשיב לעומתו, כשם שאתה מפתני לעשות את הרע בעיני ה' מאחר שלזה בראך ה', אף אני לא נבראתי אלא כדי לשמש את קוני, לנצחך ולנצח על מלאכת בית ה', הנח לי לגרום קורת רוח לאלוקי צורי.

בזה יבואר הפסוק. כי תצא למלחמה על אויבך הוא יצר הרע, היאך תקיים שונתנו ה' אלוקיך בידך, ע"י ושבת שביז - שתשבה אותו בדרך שהוא שובה אותך. מה הוא מקיים בזה רצון ה' וממלא תפקידו משמים, אף אתה חלילה לך מלהפתות לדבריו, כי רצון אביך שבשמים שתתדבק אליו ותקיים רצונו ית'.

אמנם אל יהלך בגדולות בקבלות נפלאות שאין בידו לעמוד בהן, וכמו שביאר הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (ד"ה כי תבנה, תקנ"ט) בלשון הכתוב בפרשתן (כב ה) 'כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך כי יפול הנופל ממנו', שהנה כל אחד מחויב הוא לעשות גדרים וסייגים להרחיק עצמו מן העבירה, וכל שכן מי שרוצה לשוב בתשובה על חטאיו 'שצריך לפרוש משבעים שערי היתר שלא ליגע בשער א' איסור', אלא שצריך להיזהר שלא תהיה לו שמירה זו למכשול, כי היצר הרע ילחום כנגדו להכשילו באותו גדר שקיבל על עצמו, ועי"ז יהא לו מקום להיכנס בקרבו עד שיצליח להפילו בגוף האיסור, וזהו שאמר הכתוב כי תבנה בית חדש - כשתחדש עצמך לשוב אל ה', אזי העיקר הוא ועשית מעקה לגגך אלו הגדרים

וקצת נטה מדרך התורה - אע"פ שעדיין אינו מחויב מיתה עבור זה מ"מ בבוא הדין לדון את 'דינו' - אפילו מדת הרחמים מודה ש'מוטב' ימות עכשיו זכאי כדי שלא ימות אח"כ כשהוא חייב, אמור מעתה, המיטיב מעשיו אף אם אינו עומד אלא בפתח והוא מתחיל לעמוד עצמו על דרך טוב - יודו גם השונאים שיש לכתבו לאלתר לחיים כדי שימות זכאי לאחר אריכות ימים ושנים, שכיון שהתחיל לעשות תשובה בודאי יהיה לבסוף צדיק גמור, ובשמים רואים אותו כאילו כבר הגיע למדרגתו השלימה (ובגון, כשמקבל עליו ללמוד בכל יום דף או עמוד רואים אותו כאילו כבר גמר את הש"ס וכי"ב) וזוהי הערה נפלאה לכל אחד להתחיל להיטיב ולתקן מעשיו כדי שנזכה ליום הדין להיכתב בספרן של צדיקים גמורים (דרכי מוסר בפרשתן) ^{לד}.

לד. משל נפלא הובא בספרי מוסר, למלך שהחליט לרדת 'מן ההר אל העם' - ובכל שנה הקדיש עשרה ימים רצופים לבקר בבתיהם של אנשים פשוטים מתושבי מלכותו, למען דעת צרכי העם מה הם, וכך היה מנהגו, שלושים יום לפני אותם עשרת הימים שלח מכתב לאלו האנשים שבדעתו לבקרו בזו השנה כדי שיהא סיפק בידם להכין עצמם ואת ביתם כראוי, ויוכלו להכניס את המלך לביתם. באחת השנים נמנו בין ה'זוכים' שהמלך יבקרו בני זוג ערירים וזקנים אשר איתן מושבם בביקתה עלובה ורעועה בפאתי העיר, משקבלו השניים את המכתב המבשר על בוא המלך לביתם, אחזתו 'התרגשות' וחיל ורעדה לבעל הבית, באמרו לבני ביתו, וכי לביתנו ניתן להכניס את המלך, והרי כתלי הבית שחורים הם לגמרי וזה להם כשבעים שנה שלא באו במגע עם סיד לבן, חלונות הבית שבורים ומנופצים - וכולם מכוסים בחתיכות נייר שיירי בדים וחתיכות עץ שבורות הצמודות זה לזה בדבק (Glue), הכיסאות רעועים וכל היושב עליהם נופל מיד על הארץ אם אינו מבני הבית הקבועים היודעים 'כיצד' משתמשים בכיסאות הללו... ומי מדבר על השולחן אשר לו ארבע רגליים שאחת איננה נראית כרעותה... על כן, שמעי נא רעייתי, תיכף ומיד אזמין את כל בעלי המלאכה, זה יצבע את הבית בציור וכיור נפלא, זה יחליף את החלונות הישנים בחדשים - יקרים ונוצצים, גם שולחן וכיסאות חדשים יובאו הנה, ובכן יבוא המלך כדת לביתנו, אמרה לו האשה, והרי זה לי כשלושים שנה שהנני טוענת כי כן ראוי לעשות, ובכל עת ענית לי 'כסף מנלן' תם הכסף ולרש אין כל... ומאין יבוא עזרך עתה בזו השעה, אמר לה בעל הבית, נו, אבקש משכנינו הלוואה מכובדת ובמעות שיתקבלו נשלם על כל אלו ההוצאות, אמרה לו האשה, וכי תקח על עצמך לשלם חובות במשך שלושים שנה עבור מחצית השעה שהמלך מבקר באהלינו... ומה בכך שהמלך יראה את צורת חיינו היום יומיים (טאג טעגלעכע לעבן), א"ל בעה"ב, זאת הייתי אומר אם המלך היה מגיע הנה בפתע פתאום, לא כן, כאשר שלח להודיענו זה כשלושים יום בטרם יבוא אלינו בוודאי כוונתו שנתקן ונכשיר את הבית כראוי לבוא המלך אליו, אמרה לו האשה, לא ולא, גם המלך יודע היטב כי דלים ורשים אנו, גם הוא מכיר במצב העם שבשדות, ולא הודיע קודם בואו אלא מכיוון שהוא רוצה לראות מה יש בכוחנו להכין בתוך ל' יום, ישבו וטיכסו עצה, עד שהחליטו, את כתלי הבית נכסה בסדינים לבנים, על החלונות נעמיד ציורים נאים אשר יכסו את שברי החלונות, את השולחן נכסה במפה, את הכיסאות נעמיד בסמיכות לשולחן, אבל זאת אנו מחוייבים להכין לכה"פ כסא אחד שלם כדי שיוכל המלך לישוב עליו, ובזה לא יועילו לנו כל מיני תיקונים למראית העין, שהרי המלך יתיישב עליו בפועל ומסוכן הוא ליפול ממנו. והנמשל פשוט, הקב"ה בא לשכון בתוכנו בעשרת ימי תשובה - בהמצאו, והוא מודיע אותנו על כך ל' יום קודם - מר"ח אלול, אמנם, פעמים הרבה שומעים אנו קול בקרב המחנה, וכי אוכל לתקן את עצמי בחודש זה עד תכלית המעלות והמידות, תשובתו, לא, אין הקב"ה דורש ומבקש ממך בשלושים יום אלו לעלות לרקיע השביעי, רק לראות מה יש בידך עשות בל' יום, מה תוכל לתקן בהם, לכה"פ כסא אחד, ואכן, אם מתקן עצמו לכה"פ בענין אחד מילא בזה אחר רצון המלך ובוודאי יכתב ויחתם לאלתר לחיים טובים ושלוש.

והיה מחנך קדוש - השראת השכינה תלויה במידת שמירת הקדושה

בפרשתן (כג טו), 'כי ה' אלוקיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת אויביך לפניך והיה מחנך קדוש ולא יראה לך בכ ערות דבר ושב מאחריך'. נוראות מצינו בספרי הקודש עד כמה יש לנו להיזהר בקדושת מחננו - ובקדושת כל איש מישראל, כי בה תלויה השראת השכינה בקרבנו.

בה אמר הרה"ק השפת אמת זי"ע (תרמ"ג) 'כי ה' אלוקיך מתהלך בקרב מחנך' שלא נכתב כי ה' אלוקיך 'מתהלך בקרב מחנך', אלא מתהלך מלשון מתפעל, שהקב"ה מתהלך ומונהג כביכול עפ"י מה שבנ"י מוליכים אותו - כפי גודל התקדשותם. וכביכול הם גורמים לו כמה והיכן ומתי להלך על ידי שמירתם על 'והיה מחנך קדוש'.

מעיקרי שמירת הקדושה היא על ידי עשיית גדרים וסייגים, ולעמוד עליהם בכל משמר ל"ט. והעמים הגה"צ מהרי"ץ דושינסקי זי"ע (תורת מהרי"ץ בפרשתן) לפרש כן בלשון הכתוב בפרשתן (כג ח) 'ועשית מעקה לגנך

והסייגים והקבלות הטובות, אך הישמר שלא תשים דמים אל ביתך בקבלות גדולות יתר על המידה כי יפול הנופל ממנו - שע"ז יוכל להפילו לגמרי, על כן ישער בעצמו היטב כאלו דברים יוכל עמוד ל"ה, ואותם יקבל על עצמו ל"ו.

וזכר מילתנו אמורה שזאת עבודת ההתחדשות והתשובה תהא מתוך שמחה גדולה על שאנו זוכים להתקרב אל ה' ולעשות רצונו, וכמו שכתב הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (ד"ה כי יקח איש) כי אחד מהדברים הנצרכים לבעל תשובה הוא 'השמחה וההתלהבות בעבודת הבורא ב"ה ובעבודת התשובה ל"ה, כי העצלות והעצבות בזה הוא עון פלילי, כמו שנאמר (כח מז) תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב, ובוה מבאר בלישנא דקרא בפרשתן (כד ה) 'כי יקח איש אשה חדשה וכו' ושמח את אשתו אשר לקח, ונרמו בזה למי שרוצה לחדש כליותיו לעבודת השי"ת ולשוב אליו וע"ז לקחת נשמה חדשה (והיינו ש'אשה' רומז לנשמה), אזי ושמח את אשתו אשר לקח - שיהיה בשמחה [ועי"ש עוד שמרחיב בביאור כל לשון הפסוק].

לה. כעין זה דרשו צדיקים (אמרות טהורות, ראחמסטריוקע) בלשון רש"י על הפסוק (בראשית יד יד) 'וירק את חניכיו, וז"ל, זה אליעזר שחנכו למצות, והוא לשון התחלת כניסת האדם או כלי לאומנות שהוא עתיד לעמוד בה, וכן 'חנוך לנער' (משלי כב ו) וכו', והיינו שחינכו לדבר שהוא עתיד לעמוד בה, ועל כך הסמיך רש"י את 'חנוך לנער', שגם שם יתפרש בכהאי גוונא לחנך את הנער לדבר שגם כי יזקין לא יסור ממנה. וכך גם כאשר האדם 'מחנך' את עצמו ומתחדש בעבודתו ית' שעליו 'להיכנס' בקבלות טובות שיוכל לעמוד בהם. ובזה יתבאר היטב דקדוק לשון הכתוב (איכה ג כז) 'טוב לגבר כי ישא עול מנעוריו, שלכאורה היה צריך לומר טוב 'לנער' שהרי בו דיבר הכתוב, אלא מרמז בזה כי נשיאת עול מנעורים צריכה להיות באופן שיוכל להמשיך לשאת אותה ולעמוד בה גם בהיותו 'גבר'...

לו. פעם שאל הרה"ח רבי משה פשנדזה זצ"ל לאברך אחד אודות 'קבלותיו', האם הוא עומד בהם אם לאו, והשיב לו, תלוי ועומד לפי המצב (ולפי המצב רוח...), נענה לו רבי משה בלישנא דקרא בפרשתן (כא כג) 'כי קללת אלוקים תלוי', הקללה הגדולה ביותר כשזה 'תלוי'... כי צריך לעמוד בהם עד הסוף 'בלי משחקים'...

לז. וכך רמז הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע (ויגש ד"ה ועתה, וכן בדברי שמואל עמו' צה, ועוד) בפסוק (בראשית מה ה) ועתה אל תעצבו, שהרי 'אין ועתה אלא תשובה' (בר"ר כא ו), אבל 'אל תעצבו' - אל תקיימוה מתוך עצבות. וכמו שאמרו שהתשובה היא אחת ממצוות עשה שבתורה, ואם כן צריך לקיימה בשמחה כשאר המצוות, ועבדו את ה' בשמחה. לח. הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (תרל"ט ד"ה ובמ"א) ביאר 'ולא יראה בכ ערות דבר ושב מאחריך', לא יראה - ס'זאל דיר נישט געפעלן (לא ימצא הדבר חן בעיניך), אלא התקדש עד שתמאס את הרע...

לט. בין באי ביתו של הרה"ק ה'חזוה מלובלין' זי"ע היה בחור שהחל פורק מעליו עול תורה ומצוות ל"ע, והחזוה ריחקו מעליו בכל מיני ריחוק... פ"א בא לבקר בבית החזוה אחד משרי הגויים, והחזוה קיבלו בסבר פנים יפות וקירבו בכמה מיני קירוב, משיצא שאלו הבחור, ילמדני רבינו, במה נשתניתי לרעה מאותו השר, וכי עדיף הגוי על פני שאני יהודי אלא שהנני עושה במקצת מעשה גויים, נענה החזוה ואמר לו 'הפקרות' גרועה מהכל, כלומר, גוי זה איננו מופקר - אינו אלא גוי המתנהג כגוי, אבל אתה בהנהגתך הנך מופקר - העושה ככל העולה על רוחו זה גרוע מכל דבר אחר.

באר הפרשה - פרשת כי תצא

שהוא מעלה גרה ולועס את מאכלו זמן רב יותר מהחמור שאינו מעלה גרה, וכאשר יחרשו שניהם יחדיו ויהיו סמוכים זה לזה ישמע החמור שהשור עדיין לועס מאכל בפיו ויחשוב שהבעלים נתן לשור יותר תבן ממנו ויבוא לידי צער ומכאוב, על כן אסרה תורה 'לא תחרוש בשור וחמור יחדיו'^א. עתה בין והתבונן, אם ב'חמור' הקפיד הכתוב שלא לצער עד כמה יש לנו להזהר שלא לצער אדם מישראל^ב, זאת ועוד, שהרי באמת לא קיבל השור יותר מהחמור אפילו גרגר אחד, אלא שכך נדמה לו לחמור, ובונה תילי תילים של קנאה וצער אנב דמיונותיו, ומכל מקום חס עליו הכתוב,

ולא תשים דמים לביתך כי יפול הנופל ממנו, כי 'נגך' עולה למנין כ"ו כנגד שם הוי"ה, ורומז על גופי תורה, ועל כך אמרה תורה 'ועשית מעקה' שיוסיף גדרים מבעד לעצם האיסורים, ועל ידי עשיית ה'מעקה', אלו הגדרים שמקבל על עצמו, אזי הוא נשמר מליפול מהגג, ואף אם נכשל אזי כי יפול הנופל ממנו, ר"ל 'מהמעקה' ולא 'מהגג'^ב.

וירא בצר להם – שלא לצער את הבריות

בפרשתן (כב י), 'לא תחרוש בשור וחמור יחדיו', וביארו בעלי התוס' ב'דעת זקנים', כי טבע השור

וכך מצינו בפרשתן בדין 'בן סורר ומורה', שכבר הקשו חז"ל (סנהדרין עב.) 'תניא רבי יוסי הגלילי אומר, וכי מפני שאכל זה תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין האיטלקי אמרה תורה יצא לבית דין ליסקל, אלא הגיעה תורה לסוף דעתו של בן סורר ומורה, שסוף מגמר נכסי אביו ומבקש למודו ואינו מוצא ויוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות', ונודע להקשות, שהרי רוצח נענש ב'מיתת הרג', שהורגים אותו בסייף, ואילו בן סורר ומורה נהרג בסקילה שהיא מיתה חמורה יותר, ואם אכן נידון על שם סופו שילסטם את הבריות אם כן מדוע חמור עונשו יותר מרוצח בפועל ממש, אלא מכאן שה'הפקרות' קשה היא יותר מכל העברות החמורות, ובן סורר ומורה 'בהפקרא ניחא ליה', על כן אחת דינו לסקילה.

האף אומנם כי יתכן שבדורות הקודמים היו צריכים להשקיע ולבאר דיבור קדוש כזה, אבל כהיום 'דור הטעכנאלאגיע' (כלים טכנולוגיים ממינים שונים ומשונים) אשר כל באיה לא ישובון, אין כל צורך לבאר 'הפקרות' וחורבנה מהו... מ. סיפר לי אחד 'המשגיחים' בישיבות הקדושות, שפעם דיבר עם אחד מתלמידיו בענין עשיית גדרים לשמור עצמו בשמירה מעולה מכל מיני משחיתים... ומיאן אותו בחור לקבל הדברים, והנה בדרך הליכתם ראו שני אנשים מהלכים, האחד חובש כובע לראשו ואילו רעהו מהלך כשרק כיפה מכסה את ראשו בלא כובע עליו, לפתע פרצה רוח סערה עזה ולזה עף הכובע למרחקים ולמשנהו העיפה הרוח את הכיפה ונשאר גלוי ראשו, אמר המשגיח לבחור, אתה הראית לדעת על החובה להיות מהמוסיפין מן החול על הקודש, כי לא הרימה הרוח ל'בעל הכובע' אלא את הכיסוי העליון, אולם עדיין נשאר בכיסוי ראש כדת וכדין, אולם חברו שלא חבש כובע אזי בשעת 'נסיון' באה רוח ועוקרתו על פניו.

מא. כענין הזה מצינו עוד ב'ספר החינוך' בפרשתן (מצוה תק"ג) בדבריו על שורש איסור חרישה בשור ובחמור יחדיו, וז"ל (בשינוי קצת) אענה אף אני חלקי ואומר, כי טעם מצוה זו, הוא ענין צער בעלי חיים, כי ידוע שיש למיני הבהמות ולעופות דאגה גדולה לשכון עם שאינם מינם, וכ"ש לעשות עמהן מלאכה, וכמו שאנו רואים בעינינו באותם בעלי חיים שאינם תחת ידינו, כי כל עוף למינו ישכון. וכל חכם לב יקח מזה מוסר, שלא למנות בשום דבר שני אנשים הרחוקים זה מזה בטבעם, או משונים בהנהגתם, כמו צדיק ורשע, הנקלה והנכבד, שאם ראינו שהקפידה התורה על הצער שיש בזה לבעלי חיים שאינם בני שכל, כ"ש בבני אדם אשר להם נפש משכלת לדעת יוצרם, עכ"ל, ודבר שפתיים אך למותר.

מב. סיפר הגאון רבי יעקב לאנדא זצ"ל רב ואב"ד בני ברק יצ"ו שבימי חורפו הסתופף בצילו של הרה"ק הרש"ב זי"ע וגלה עמו (באחד מהגלויות בימי מלחמת העולם הראשונה) לעיר רוטטוב ברוסי' – שם הוא היה היחיד שהיסב על שולחן הרבי בימי שב"ק. פ"א בעת אכילת המרק הרגיש רבי יעקב שהיושב למולו (ממשפחת הרבי) נהנה ושוחק, לא ידע רבי יעקב ולא הבין 'לשמחה מה זו עושה', וישא עיניו וירא איך שהרבי גמר מזה זמן לאכול את מנתו, וכדי שלא יתבייש האורח שעדיין לא גמר מלאכול – ויפסיק באמצע האכילה, עשה הרבי עצמו כמי שאוכל – והיה מכניס את הכף לצלחתו הריקה ומשם לפיו משל נתמלאה הכף במרק רותח, וחוזר חלילה... הרי לך 'דרך חיים' – עד היכן מגעת מחשבת טוב מאיש על רעהו להיטיב בכל עת אף בהרגשה גרידא.

אתכם בלחם ובמים ואשר שכר עליך... והודיענו הכתוב מזה גודל מעלת גמילות חסדים, והרחקת מידת הנבלות והכילות, על כן ציוונו לקבוע שנאה בלבנו עליהם, הואיל שהשחיתו והתעיבו - להראות תכלית רשעם ונבלותם, שלא להקדים אפילו בלחם ובמים קהל גדול עיפי הדרך העוברים בגבולם, ואשר שכרו עליהם את בלעם בן בעור לקללם. ואף על פי שמצרים שיעבדו בנו וציערונו זמן רב, לא נטרחק מהם כי אם עד דור שלישי. ובוזה הודיענו הכתוב שעדיף לו לאדם לעשות כמה חטאים ולא נבלה אחת גדולה, כי בהסכמתו בעשיית הנבלה המכוערת ולא יחוס לגלות דעתו ובשתו נגד עמים רבים, מראה בזה רוע מזוג ותכלית פחיתותו, וכי אין בו עוד תקנה להכשיר עצמו ולהיטיב מעשהו ונתחזק עוותו עד שלא יוכל לתקון, ואיש כמוהו אינו ראוי להתערב בעם הקודש המבורך^{מ"ה}.

ומכאן נלמד עד כמה עלינו להיזהר שלא יצא מכשול מתחת ידינו ויגרם עגמת נפש^{מ"ג} ואף במקום שאין הצדק עם זה המצטער^{מ"ד}.

עוד מצינו בפרשתן (כג ד-ה), 'לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה', גם דור עשירי לא יבוא להם בקהל ה' עד עולם, על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים, ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור, וצריך ביאור, מדוע את המצרים אשר שיעבדו אותנו ועבדו בנו בפרך לא אסרו לבוא בקהל רק עד דור שלישי, ואילו עמוני ומואבי אסורין עד עולם.

ומבאר ה'חינוך' (מצווה תקס"א), וז"ל, משורשי המצווה, כמו שמפורש בפסוק על דבר אשר לא קדמו

מג. וכמאמר החכם, הלכה פסוקה היא (א"ח כג א) שהמהלך בבית החיים צריך להסתיר את ציצייתו, בכדי שלא יהיה 'לועג לרש', מכיון ש'במתים חפשי' והם פטורים מן הציצית, ואם אמרו כן באותם נפטרים אשר כבר בגן עדן מנוחתם, עאכו"כ עלינו להיזהר כשאנו מהלכים 'בין החיים' שלא להיות 'לועג לרש', כל אחד באשר הוא... פשיטא ואין צריך לומר שלא ללעוג לאחרים כפשוטו, אלא הכוונה היא שלא להשתבח ולהתגדל במעלותיו כשהוא נמצא בין הבריות שלא זכו למתנות אלו... וכן אמר הרה"ק מבר"א מבעלזא זי"ע שלא ישתבח אדם בבניו בפהרסיא שמא תיגרם חלישות הדעת לעומדים מסביבו שלא זכו לכך.

מד. מעשה באיש מיקירי ירושלים בימיו של הרה"ק רבי דוד צבי שלמה בידערמאן זי"ע, שהיו תחת רשותו 'כתבי ידות' של הרה"ק החידושי הרי"ם זי"ע, הלה החשיבם כ'אוצר פז', ושמר עליהם כבבת עינו הן מצד מחירם היקר, הן מצד ה'שמירה' שהרגיש שביטו שמור כשהכתבים שרויים בביתו... ויהי היום, ונוות ביתו שלחה בטעות את ה'כתבים' לבית הגניזה יחד עם שאר 'שמות', משנודע הדבר למיודעינו נתמלא כעס ועברה על נוות ביתו, ותתלקח אש המחלוקת עד... ביום השישי לפנות ערב וכבר עמדו בבית המדרש אחר מנחה, ניגש ר' דוד'ל לפני 'קבלת שבת' אל האיש ופקד עליו - מצווה אני אותך שתפנה מהרה לביתך ותפייס כהוגן את נוות ביתך, ורק לאחמ"כ תפנה לקבל שבת, כי רק ב'פנים' כאלו ראוי לקבל שבת...

בין והתבונן, במעשה זה, כי הגם שהוא היה צודק, שהרי נוות ביתו ידעה על קיום הכתבים הללו בביתם, מדוע לא שמה על לב ועשתה מעשה בפזיזות כזו, עכ"ז, אסור לאיש מישראל לפגוע ברעהו, יהיה מה שיהיה, ובכל מצב ואופן, בכל זמן ועידן, בכל דוד ודור, חייב הפוגע לפייס את הנפגע.

מה. דבר נורא אמר הגר"א מווילנא זי"ע לבאר במה שאמרה נעמי לאחר מיתת אלימלך בעלה ושני בניה מחלון וכליון 'כי יצאה בי יד ה' (רות א יג), ולכאורה היה לה לומר כי יצאה בי יד אלוקים המורה על מידת הדין ומהו יד ה' שהוא מרמז בכל מקום על מידת הרחמים, אלא כי הנה סיבת העונש שלהם היא על שהיתה עיניהם צרה בשל עניים, שלא רצו לפרנסם בשנות הרעב ועל כן יצאו לחוצה לארץ, והקב"ה ריחם על העניים על כן העניש אותם, ונמצא שעונש זה היה מצד מידת הרחמים, על כן נזכר כאן שם הוי"ה ולא שם אלוקים, ומשל למה הדבר דומה, לאחד שהיכה ילד קטן ובא אביו ושילם לו כגמולו, שאינו עושה זאת כי רוצה להעניש את זה העושה רע, אלא שלגודל אהבתו לבנו אינו יכול לסבול שמאן דהו יצער אותו, וכך הקב"ה אוהב את בניו וקשה בעיניו לראות מי שמצער אותם...

מבואר בגמ' נענשו על שיצאו מארץ ישראל בשנות הרעב ולא נתנו לעניים, והיה זה הענש מצד הרחמים על העניים, ולא מצד מידת הדין כנקמה על החטא שעשו

באר הפרשה - פרשת כי תצא

בצערו ומשתדל להצילו, ואמר 'עמו' כלומר לעצמך אתה מציל שתעזר גם אתה מדה בנגד מדה. עכ"ל.

יה"ר שנוכה למלא את אלו הימים כראוי, להתחנן כדת וכנכון לפני המלך בחובת הימים הללו, ולבוא לקראת יום הדין הנורא ששים ושמחים, מתוקנים וטהורים, ונוכה לברכת השנים^{מז}, בשנה טובה ומתוקה.

ומידה טובה מרובה במעלת הגומל חסדים טובים, וכמו שכתב השל"ה הק' על הא דכתיב בפרשתן (כב ה) 'לא תראה את חמור אחיך או שורו נופלים בדרך והתעלמת מהם הקם תקים עמו, ז"ל, להקים משא לאדם או לבהמה שנאמר הקם תקים עמו, ולהוריד את המשא שנאמר (שמות כג ה) עזוב תעזוב עמו, טעמי מצוות אלו לכופ יצרו אע"פ שהוא שונאו^{מז}, חומל עליו ומצטער

מו. הנה בגמ' (ב"מ לב ע"א וע"ב) דנו באריכות האם יש איסור מדאורייתא לצער בעלי חיים, והוכיחו מהא דקתני בבבביתא לעניין מצות פריקה וטעינה האמורה בפרשתן (כג ה) 'אוהב לפרוק ושונא לטעון [כלומר, שאם עומדים לפניו ב' חמורים, אחד מהם של אוהבו והוא כורע תחת משאו ומצוה לעזור לו 'ולפרוק' את המשא, והחמור השני הוא של שונאו, וזקוק לעזרה בכדי להטעין את המשא על גבי החמור] מצוה בשונא [אף שתמיד מצות פריקה קודמת למצות טעינה, מחמת צערו של החמור, אך כאן יש להקדים לטעון את חמורו של שונאו] כדי לכופ את יצרו, ואי סלקא דעתך צער בעלי חיים דאורייתא הא עדיף ליה [שהלא החמור השני מצטער עתה מכובד המשא שעליו, ותירצו] אפילו הכי כדי לכופ את יצרו עדיף, ועדיין לא נתבאר כיצד 'כפיית היצר' דוחה מצות עשה מדאורייתא של 'צער בעלי חיים' (וע' מנחת חינוך מצוה פ אות ח), וביאר הר"י מלוניל (הו"ד בשיטמ"ק שם) וז"ל, כפיית יצר עדיף יותר מכמה מצוות, שנאמר (תהילים נא יט) 'זבחי אלוקים רוח נשברה לב נשבר ונדכה אלוקים לא תבזה'.
מז. ויתקיים בנו מה שרימזו הרה"ק המגיד מטריסק זי"ע (מגן אברהם לשמח"ת) בשם החודש 'אלול', כי הוא ר"ת לברכה ולא לקללה אמון, לחיים ולא למות אמון, לשובע ולא לרזון אמון.